

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació - Mallorca

Memòria del Treball de Fi de Grau

El diàleg amb l'escultura: Calder i Miró

Maria Francisca Serra Villalonga

Grau Educació Primària

Any acadèmic 2020 - 2021

Treball tutelat per Pere Capellà Simó
Departament de Pedagogia i didàctiques específiques

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí ☒	No ☐	Sí ☐	No ☐

Paraules clau del treball:
Escultura, comunicació, inclusió, educació primària, educació artística.

Resum

L'escultura és una de tantes opcions que ens ofereixen les manifestacions artístiques i no tan sols és purament estètica. A través del següent treball analitzarem com l'expressió artística és un mitjà de comunicació, de comprensió, d'autoconeixement i d'unió. El que es pretén és dissenyar una proposta didàctica basada en un desenvolupament inclusiu de les tasques dins i fora l'aula d'educació primària a través de l'art, donant lloc a experiències d'aprenentatge pròximes a cadascú i compartides amb la comunitat- classe a través de l'educació artística, partint del context dels infants aprofitant el repertori escultòric que tenim als carrers i places de Palma, en concret les obres Nancy da Calder i Monument de Miró.

Paraules clau: Escultura, comunicació, inclusió, educació primària, educació artística.

Abstract

Sculpture is one of the many options offered by artistic manifestations and it is not only purely aesthetic. Through the following work we will analyze how artistic expression is a means of communication, understanding, self-knowledge and union. The aim is to design a didactic proposal based on an inclusive development of tasks inside and outside the classroom of primary education through art, giving rise to learning experiences close to each one and shared with the community - class in through arts education, starting from the context of children taking advantage of the sculptural repertoire we have in the streets and squares of Palma, specifically the works Nancy by Calder and Monument by Miró.

Keywords: Sculpture, communication, inclusion, primary education, artistic education.

ÍNDEX

1. Introducció	5
1.1. Justificació	5
1.2. Objectius	6
1.3. Fonts i mètodes	6
1.4. Estructura i desenvolupament dels continguts	7
2. Marc teòric – <i>L'escultura: Calder i Miró</i>	7
2.1. Visió global de l'art i l'escultura a l'escola	7
2.2. Miró a l'escola	8
2.3. Calder a l'escola.....	10
3. Proposta didàctica – <i>Dialogam amb l'escultura</i>	11
3.1. Introducció	11
3.2. Objectius	12
3.3. Competències.....	13
3.4. Continguts	14
3.5. Avaluació	15
3.6. Temporalització	17
3.7. Pràctiques.....	17
4. Conclusions	22
5. Bibliografia.....	23
6. Annexes.....	26

1. Introducció

1.1. Justificació

He tingut la gran sort de créixer dins una família amb un bon concepte de l'art, entès com a eina de desenvolupament, creixement i aprenentatge. Sempre m'ha encantat fer les meves produccions. El que en aquell moment semblava un simple joc seguit del reconeixement de l'adult, ha resultat, una vegada tenc més coneixement sobre la matèria, una gran oportunitat per desenvolupar-me plenament, adquirint gran varietat de destreses i segur que sistemes cognitius rics.

Hi ha investigacions que demostren una millora cognitiva a través del pensament visual com ara la de l'autor Hortin, 1980, citat a la revista Eric, que diu “enseñar a los estudiantes a ser visualmente alfabetizados implica compartir estrategias o procesos mentales que utilizan imágenes mentales, visualización, mnemotécnica, codificación dual y sistemas simbólicos para almacenar información, interpretar y desarrollar ideas, resolver problemas y procesar información” o també Arnheim, 1969 que diu “unidad de percepción y pensamiento. La percepción visual, ... se centra en la captación de generalidades ... procura los cimientos de la formación de conceptos”. pg 307

Pel que fa al tractament de l'expressió artística a l'escola, no negarem que es compleixi amb el currículum establert, però deixa molt a desitjar. M'atrevesc a dir que deixa totalment de costat l'essència i la potencialitat que ofereix el treball artístic-visual, limitant-se a una producció mecànica de treball psicomotriu i superficial, sense espai a l'experimentació, la creativitat i a la comprensió d'allò que s'està fent i observant.

Quant a l'educació inclusiva o més bé un simple entorn inclusiu tant dins com fora les aules, queda molt de treball per fer, però tenim la gran sort de poder comptar amb l'art, una eina inclusiva *per se* que, com defineix Stainback 2001, pretén donar la gran oportunitat a tots d'assistència, participació i aprenentatge dins el mateix entorn i de forma compartida enriquint-se els uns dels altres. Per això, i aprofitant l'enorme riquesa escultòrica que ens ofereixen els carrers i places de Palma i amb l'ajuda del llibre de M. Brotons, Escultures de Palma. (2000), es presenta la següent proposta didàctica per a treballar a l'àrea d'educació plàstica i visual de les escoles de primària de Mallorca.

1.2.Objectius

- ❖ Analitzar el tractament de l'art i, en concret de l'escultura, a les escoles.

Per tal de poder justificar la viabilitat de la proposta didàctica i argumentar la seva motivació, és imprescindible fer tota una recerca d'informació i documentar-se sobre el tractament de l'art a l'escola i sobretot de l'escultura concretament.

- ❖ Elaborar un repertori d'escultures presents a Palma.

Una vegada decidit el tema és necessària elaborar un repertori escultòric de la ciutat de Palma per poder partir d'un ampli ventall de possibilitats a tractar en la present proposta didàctica.

- ❖ Dissenyar una proposta didàctica per a grups de 6è de primària.

Havent justificat amb un marc teòric la proposta i havent arreplegat els recursos que tenim a l'abast en forma de repertori d'escultures de Palma, es dissenya una proposta didàctica per executar a les aules d'infants de 12 anys.

1.3.Fonts i mètodes

Els recursos que s'han fet servir pel desenvolupament d'aquest treball són de gran varietat, des d'articles de revista, sobretot digitals, conferències, enciclopèdies i llibres, fins a pàgines web o perfils en xarxes socials.

Quan a la temàtica ens hem endinsat per una banda en l'àmbit científic, com ara teories del desenvolupament cognitiu; per altra la temàtica de caire educatiu com són les metodologies o el tractament de l'escultura en el sistema educatiu i finalment la història de l'art i concretament l'escultura i els autors que volem treballar: Alexander Calder i Joan Miró.

1.4.Estructura i desenvolupament dels continguts

Pel que fa a l'estructura, he desenvolupat una fonamentació teòrica sobre la següent proposta didàctica. Aquesta, en concret, presenta en tres grans moments: el primer, el d'observació i anàlisi, el segon, d'experimentació, vivència i producció, i per acabar el tercer, el d'exposició i avaluació. Finalment, s'han extret una sèrie de conclusions, tan a nivell personal sobre el treball en sí mateix com sobre la investigació realitzada.

2. Marc teòric – *L'escultura: Calder i Miró*

2.1.Visió global de l'art i l'escultura a l'escola

A partir de la recerca de paraules clau com ara: “art”, “escultura”, educació primària” o “escola”, hem pogut fer un buidatge del contingut que hi ha publicat sobre el tractament de l'art i l'escultura en concret dins l'educació i les escoles.

La majoria d'intervencions es troben situades a la comunitat de Catalunya. Ens centram en les més properes, ja que s'ajusten més al nostre context. Les propostes que destacaria presenten una aproximació total de l'alumnat amb l'art de diverses formes:

“El museu a disposició de l'escola” (2008), proposa un treball en xarxa entre un i altre, apropant als infants als espais culturals destinats tant a la mostra com a la producció d'art i donant-los experiències educatives i personals que permetran gaudir de l'art d'una forma més activa i participativa. Els beneficis d'aquesta dinàmica cooperativa no recauen tan sols sobre l'escola i els infants, sinó sobre tota la societat, donant lloc a una culturització real i participació ciutadana en contextos artístics i culturals.

També d'estil molt semblat i promogut per la mateixa entitat: MAMT (Museu d'Art Modern de Tarragona), en aquest cas es planteja directament l'escola dins el museu. Amb l'ambició de convertir el museu en un espai imbricat directament amb l'entorn més proper (Suárez, M. 2004). Les activitats que s'hi fan, dins l'àmbit escultòric i d'educació primària són a través del mateix ofici, ensenyant quines eines es fan servir, els material, quins procediments es segueixen i s'introdueixen conceptes bàsics com el volum i la forma. A més, en la intervenció en secundària, s'hi afegeix la relació amb els monuments propis de la ciutat.

Per altra banda, a Barcelona, amb “El artista residente en la escuela como agente de cambio en las estrategias de aprendizaje” (2019), com bé diu el títol, introdueix la figura de l'artista dins l'escola, donant lloc a vivenciar de primera mà tot el procés de preparació i creació de material artístic per un professional directe, tocant així directament l'espai, el material, la tècnica, els problemes que es poden trobar i un llarg etcètera que no es veu en un museu on hi trobes les produccions finals amb documentació al costat.

Finalment, a “Creativity in the Primary Curriculum” (pp. 157) (2013) es presenta l'aplicació o treball de l'educació artística i el foment de la creativitat com un treball transversal i no aïllat exclusivament en les hores de l'àrea corresponent. Queda palès que la creativitat s'ha de treballar tan en les hores de classe com entre elles de forma continuada per tal de donar un temps suficient per posar-se en situació i així establir connexions significatives amb els coneixements previs, idees i experiències personals. El rol del professor juga un paper fonamental permetent als infants mantenir els propis records, pensament crític i imaginació, amb la responsabilitat de tenir la clau que desbloqueja el potencial de cada un, fet que és un repte ja que cada infant és distint, tot i que hi ha certes actuacions que són útils per desbloquejar la creativitat de tots els infants.

Quant a les propostes educatives en relació a cada artista, se'n troben gran quantitat, tot i que la gran majoria van enfocades al cicle d'infantil o com a recurs per a infants amb necessitats educatives especials.

2.2.Miró a l'escola

Pel que fa a les propostes didàctiques relacionades amb Miró, n'hi ha moltes que el fan servir com a motiu i catalitzador d'altres aprenentatges i fins i tot com a eix vertebrador d'un treball transversal de totes les àrees.

Per una banda, trobam l'ús de Miró com a mitjà per a treballar altres aspectes, com ara “Enseñanza de la lengua y la cultura españolas en Educación infantil a través del arte de Joan Miró” (2019) que proposa un treball interdisciplinari, aprofitant els estímuls i recursos que ofereix Miró per implementar al desenvolupament i aprenentatge de la llengua i cultura.

Amb la mateixa dinàmica, tenim “Les dificultats en l’educació a distància” (2020) que pretén donar resposta a les necessitats i reforçar els aprenentatges dels infants amb dificultats d’aprenentatge o Necessitats Educatives Especials a través de TIC fent servir un quadre de Joan Miró per treballar les matemàtiques en forma de reptes.

Un altre que aprofita algunes de les obres de Joan Miró pel treball de mindfulness és “Observar y sentir para poder crear en Educación Infantil” (2016) amb l’objectiu d’augmentar la motivació, observació, sensibilització, empati, concentració, creativitat i confiança dels infants, dins l’àrea d’expressió plàstica del cicle d’infantil.

Una de les propostes de fer ús de Miró, entre d’altres, de forma més transversal i multidisciplinar és “El arte se ve, se lee y se oye” (2000), on aprofiten el llibre “El diario del sol rojo”, il·lustrat pel propi autor, per que els infants més grans escriguin i dibuixin una història que contaran als més petits.

Una segona proposta de transversalitat és “La expresión plástica en el aula de primaria a través de Joan Miró” (2020). Aquest és un TFG que proposa fer ús de les obres de Joan Miró per treballar totes les àrees, parteix d’una visita al museu del Prado i relaciona les obres i els que diuen amb continguts d’altres àrees com ara coneixement del medi o ciències socials.

Un altre exemple és “Tres caixes planes d’art: Tàpies, Miró i Picasso” (2009), la proposta que presenten és la de cada un d’aquests autors com a base sobre on generar altres coneixements: en el cas de la caixa *Miróia* s’introdueixen i es tracten conceptes sobre els símbols i els colors, a partir dels quals treballar i expressar les emocions al cicle infantil.

Finalment, com a primer exemple de l’aplicació directament artística és “Aprendemos con Miró” (s.d.). És un projecte compartit amb la Universitat de Florència i aplicat en escoles d’infantil de la Toscana, Itàlia i escoles espanyoles. Alguns dels objectius que el projecte planteja són educar en la bellesa, promoure el pensament divergent dels infants, comprendre i treballar els signes i colors de forma creativa o manipular diferents materials.

Un segon exemple de treball de mitjà i finalitat artística és “Pequeños pintores en acción”, una proposta dissenyada per infants del cicle d’infantil on fan un recorregut per

varis autors, entre d'ells Joan Miró, per tal d' introduir l'expressió artística als infants i desenvolupar destreses artístiques, fomentar la creativitat i experimentar en gran varietat de materials i tècniques.

L'últim d'aquests exemples és “*Didarco 'Al: un proyecto de didáctica del artes contemporáneo*” (2008), dirigit a alumnes de 4t d'ESO, orientat més a l'àmbit de la història de l'art d'una forma pràctica, experimentant, entre d'altres, amb les escultures de Miró com a part del patrimoni artístic de la ciutat i del context del moment, treballant també amb col·laboració amb els museus.

2.3. Calder a l'escola

Pel que fa a les propostes que fan servir Calder i les seves obres com a mitjà trobam per un costat “Propuesta educativa para trabajar la figura humana en Educación infantil mediante la escultura” (2014), un TFG del grau d'Educació Infantil, que com bé diu el títol, aprofita les escultures com a mitjà per comprendre la figura humana.

Per altre banda tenim “Artes plásticas en la educación: un proyecto de investigación tridimensional” (2016), amb el qual mitjançant els artistes, entre d'altres Calder amb els seus mòbils i estables, duen a terme el projecte d'investigació amb la intenció de donar-li el prestigi que es mereixen les arts plàstiques justificat amb una millora del desenvolupament cognitiu dels infants.

Del mateix estil, “La maleta de la mar” (2018) que pretén fer un treball relacionant art i sostenibilitat, obrint l'escola al medi i deixant entrar la natura dins l'aula. Treballen l'escultura cinètica de Calder amb material reciclats i reutilitzats recollits de l'entorn natural proper.

Una altre perspectiva és el d'altres aplicacions de l'autor, com és el cas de “El dibujo y la ilustración como motores del desarrollo creativo y emocional en el aula de plástica” (2017), dirigit a infants d'educació primària en el qual es treballa *El circo más pequeño del mundo* de Calder.

Seguint la mateixa línia, tenim “Como acercase al teatro” que fa servir també l'àmbit teatral i del circ que proposa Calder amb les seves joguines mòbils, creant escenaris

interactius amb diferents materials i treballant així valors com el de la composició, la relació de forces, l'equilibri, la velocitat, el ritme...

“El arte contemporáneo como material pedagógico” (2015) que pretén educar en l'art, tractant de comprendre el procés artístic com estímul de creació de nous sistemes perceptius i transmetre-ho en els cicles d'infantil i primària. En el cas de les obres de Calder, són usats com estímul catalitzador del propi procés de creació, experimentant amb ells i tots els sentits.

Quan al tractament directe de l'autor tenim “Propuesta de educación artística a través de dos artistas contemporáneos” (s.d.) perquè l'alumnat d'infantil treballi la tècnica de l'ensamblatge i l'equilibri fent una feina tridimensional.

Finalment, trobam “Orientaciones didácticas para el taller de arte y geometría III: Línea (1d), polígonos y otra figuras geométricas planas (2D)” (s.d.) que fa servir Calder i els seu mòbils i estables per treballar els conceptes unidimensionals i bidimensionals que enomena al títol.

3. Proposta didàctica – *Dialogam amb l'escultura*

3.1.Introducció

Aprofitant el patrimoni escultòric de Palma, com a context proper dels infants de 6è de primària del centres educatius de la ciutat, es dissenya aquesta proposta didàctica que permetrà experimentar amb els sentits, els sentiments i l'art, partint de les escultures, Monument de Joan Miró i Nancy d'Alexander Calder, situades als jardins de l'hort del rei, com a element motivacional.

Tot això permetrà desenvolupar les destreses artístiques pròpies de les tècniques de la construcció i el modelatge, aprendre sobre història de l'art i tot allò relacionat amb les obres que treballarem i interpretar amb els sentits i els sentiments que puguin experimentar en les intervencions per finalment analitzar el que volen comunicar i el que reben a nivell personal i grupal.

La progressió de les sessions presenta un camí que parteix de l'observació i l'anàlisi purament pre-iconogràfica, començant a contextualitzar les obres per continuar amb l'experimentació, vivència i producció, donant lloc a una anàlisi més iconogràfica i iconològica i finalment organitzant i presentant les seves produccions i la seva història.

3.2.Objectius

Objectius generals:

- ❖ Viure amb les diferents produccions artístiques i gaudir-ne.
- ❖ Conèixer, valorar, gaudir i respectar les diferents manifestacions artístiques del patrimoni cultural propi de les Illes Balears i d'altres indrets del món.
- ❖ Mantenir una actitud activa i positiva que estimuli la percepció, la imaginació, la indagació i la sensibilitat i que permeti forjar un gust propi.
- ❖ Desenvolupar una actitud d'autoconfiança i de respecte a la producció artística personal i aliena, i promoure capacitats de diàleg per rebre i expressar crítiques i opinions constructives.
- ❖ Planificar i fer produccions artístiques, individualment o cooperativa, assumint diferents rols i col·laborant en la resolució dels problemes que vagin sorgint per aconseguir un producte final satisfactori.
- ❖ Participar en situacions de contacte directe amb les obres plàstiques i conèixer algunes de les professions dels àmbits artístics, actuant de manera correcta i respectuosa i evitant actituds estereotipades o que impliquin discriminació.

Objectius operatius:

- ❖ Crear un diàleg entre les obres artístiques
- ❖ Conèixer el patrimoni escultòric del nostre entorn
- ❖ Promoure l'ús de l'art com a eina d'expressió
- ❖ Experimentar amb diferents tècniques: dibuix i color, construcció i modelatge
- ❖ Interpretar a partir de diferents estímuls
- ❖ Analitzar les pròpies produccions

3.3.Competències

L'educació artística és un eix vertebrador de totes les competències, com es pot veure en el currículum d'Educació Artística a les Illes Balears, la seva pràctica afavoreix el desenvolupament de cada una de les competències de la següent forma:

❖ Consciència i expressions culturals

Les expressions artístiques formen la competència de consciència i expressions culturals, donant a conèixer diferents codis artístics, a més de tècniques i recursos que els són propis. També afavoreix la producció personal enriquint la imaginació i creativitat.

❖ Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

Els sentit d'iniciativa i esperit emprenedor ve desenvolupat per l'exploració, planificació i voluntat d'assolir els objectius establerts davant la tasca encomanada, a més de en l'elecció de recursos, tècniques i motius de forma autònoma.

❖ Competències socials i cíviques

La competència social i cívica ve reforçada per la necessitat d'assumir responsabilitats, seguir les normes i instruccions o tenir cura del material, estris i espais, donant lloc a un compromís comú.

❖ Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia

La matemàtica, ciència i tecnologia va estretament lligada amb l'expressió artística visual per part de la percepció de l'entorn i tot el que el comporta. També ve justificada per la necessitat de prendre mesures d'espai o de temps i preveure les proporcions, escales o aspectes geomètrics.

❖ Aprendre a aprendre

La competència d'aprendre a aprendre es justifica fàcilment amb la metodologia que es fa servir en l'educació artística, donant gran espai a l'experimentació lliure i el desenvolupament autònom, donant lloc a la necessitat de trobar per un mateix les estratègies d'aprenentatge i la capacitat de transferir-los a altres situacions o contextos.

❖ Competència lingüística

L'expressió artística és una forma de comunicació, però sempre pot venir reforçada per la lingüística, el fet de treballar amb aspectes figuratius enriqueix el vocabulari i l'expressió tan escrita com oral i les corresponents comprensions.

❖ Competència digital

La competència digital ve desenvolupada tan en el procés de recerca d'informació mitjançant les TIC com en les pròpies produccions artístiques de les arts visuals com són la fotografia o el vídeo.

3.4. Continguts

Els continguts que es treballen en aquesta proposta didàctica corresponen la majoria al BLOC 2. EXPRESSIÓ ARTÍSTICA del Currículum d'Educació Artística de les Illes Balears, tot i que se'ns treballen alguns dels altres blocs de forma concreta, com ara:

Dins el BLOC 1. Educació Audiovisual:

- Observació i diferenciació d'aspectes i característiques de les imatges fixes i en moviment.
- Curiositat per descobrir les possibilitats artístiques de les formes naturals o artificials que ofereix l'entorn de les Illes Balears

Dins el BLOC 3. Dibuix geomètric: Conceptes geomètrics: horitzontalitat i verticalitat, paral·lela i perpendicular, angle, altres formes geomètriques bàsiques...

Continguts transversals propis del BLOC 2. Expressió Artística:

- Indagació sobre les possibilitats plàstiques i expressives d'elements naturals i artificials.
- Aplicació de colors (complementaris, oposats i tonalitats) de forma intencionada.
- Classificació de textures i tonalitats i apreciació de formes naturals i artificials explorades des de diferents angles i posicions.
- Construcció d'estructures i transformació d'espai utilitzant els conceptes bàsics de composició, equilibri i proporció.
- Manipulació de materials per concretar la seva adequació al contingut per al qual es proposen i aplicació a les representacions plàstiques.
- Respecte i valoració de les pròpies produccions artístiques i de les dels altres, així com del patrimoni cultural i artístic, en especial de les Illes Balears.
- Plasmació oral i/o escrita del procés de creació de les pròpies composicions.
- Planificació i elaboració d'un esbós a partir d'una idea original i creativa.
- Creació d'obres amb tècniques mixtes segons un procés planificat.
- Aprofitament de les possibilitats que ofereixen els diferents museus i altres indrets culturals de les Illes.
- Coneixement de les professions més rellevants dels àmbits artístics de les Illes Balears i les característiques de la seva feina.
- Estudi d'algunes de les obres més representatives dels artistes més destacats de les Illes Balears (pintors, escultors...).

3.5.Avaluació

L'avaluació d'aquesta proposta didàctica i cada una de les activitats vendrà donada mitjançant varis mètodes i avaluant tres aspectes distints:

❖ Avaluació conductual:

La conducta és el comportament que mostra cadascú davant el grup, l'assignatura i les tasques encomanades, aquesta avaluació es durà a terme per part del mestre a través d'un quadern d'observacions. En aquest quadern hi consta una graella ([Annex 1](#)) on s'hi defineixen els aspectes a observar i un espai per a cada un dels infants per fer-hi les anotacions que es trobin oportunes.

❖ Avaluació procedimental

Els procediments són la forma en que es duen a terme les tasques encomanades i aquest aspecte vendrà reflectit en els altres mètodes d'avaluació: per un costa l'observació que fa el mestre durant les sessions *in situ* i per altra banda el que queda reflectit en el portfoli.

❖ Avaluació conceptual:

Dins l'aspecte conceptual s'avaluen els continguts assolits a cada activitat o tasca, aquests vendran recollits en el Portfoli que tindrà cada infant. Aquest quadern presenta tant el procés de les tasques com el producte final, anotant allò que s'ha fet a partir d'unes preguntes orientatives:

- Què has fet?
- Com ho has fet?
- Què t'ha costat més?
- Què canviaries si ho tornessis a fer?
- Què t'ha agradat més?
- Ha sortit com esperaves?
- Perquè ho has fet així?
- Creus que has après?
- Què creus que demostra aquest treball de tu?
- Com t'has sentit?

El mestre el pot consultar en qualsevol moment, sempre i quan l'infant ho accepti, i afegir les anotacions a mode de crítica constructiva per donar lloc a altre coneixement. A més les famílies també poden participar del procés afegint comentaris.

Aquesta eina ens permetrà veure tant el procés de cada infant, com les estratègies que fa servir per resoldre els problemes que es plantegen en les tasques encomanades i les destreses expressives. Aquest mètode atorga als infants un major protagonisme en el procés avaluatiu, fomentant l'esperit crític i la presa de decisions a més de fer prendre consciència del propi procés d'aprenentatge i de les pròpies capacitats i debilitats,

passant a establir-se com objectiu d'obtenir un major nota numèrica, a obtenir uns majors coneixements reals a partir de les seves inquietuds en relació al tema.

El portfoli, a més de ser una eina avaluativa ella mateixa, també és avaluat durant el procés de creació del mateix seguint una rúbrica (Annex 2).

3.6. Temporalització

La present proposta didàctica consta de 10 sessions: 2 de presa de contacte amb el tema, 6 de desenvolupament autònom i 2 més d'avaluació i producte final. Les sessions seran d'una hora, 45 minuts reals de treball, exceptuant la primera i la darrera, que seran d'una jornada completa.

En totes les sessions, excepte la primera i les dues darreres, iniciarem la classe fent un repàs de la sessió anterior i plantejant el que farem en la present. Es realitzarà la tasca encomanada, es posarà en comú i es comentarà en forma d'assemblea per finalment deixar un temps de reflexió final per tal de dur un registre al portfoli.

3.7. Pràctiques

OBSERVACIÓ	
SESSIÓ 1	VISITA ALS JARDINS DE S'HORT DEL REI - PALMA
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none">❖ Apreciar el repertori escultòric del nostre entorn❖ Analitzar i interpretar les obres Monument i Nancy
CONTINGUTS	MÓN: Escultures de Palma i Expressió Corporal
	ART: Miró i Calder
	TALLER: Escultura
DESCRIPCIÓ	Juntament amb l'àrea d'Educació Física, es realitza una sortida al centre històric de Palma que finalitza a l'entrada dels jardins de s'Hort del Rei, baix el palau de l'Almudaina (Annex 3) Es veuran les diferents escultures que podem trobar durant l'itinerari, fent un petita introducció de cada obra. Al final de l'itinerari s'aprofundirà en les obres Monument de Miró i Nancy de Calder, situades una a prop de l'altre, creant un diàleg entre elles, a més d'explicar qui eren els seus autors, sobretot en el moment de la creació de l'obra.

	Tot seguit, donarem les indicacions de fotografiar-se per parelles interpretant lliurement amb el cos cada una d'elles, i es finalitzaria amb una assemblea per posar en comú com ens hem sentit, què ens ha cridat l'atenció, i intentar treure d'ells que remarquin la diferència entre les tres primeres obres que són de caire més figuratiu i les dues darreres que són més abstractes.
SESSIÓ 2	FOTOGRAFIES
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Interioritzar la interpretació de les obres Monument i Nancy ❖ Experimentar la representació de les obres amb el nostre cos (expressió corporal) ❖ Introduir la fotografia
CONTINGUTS	MÓN: La reducció de les imatges a formes simples
	ART: Art visual
	TALLER: La imatge i l'estètica
DESCRIPCIÓ	<p>A continuació de la visita, després de l'aprofundiment de les obres i els respectius autors, se'ls demana als infants que, per parelles ben repartits en l'espai, interpretin corporalment les escultures, el mestre anirà passant i prestant el dispositiu mòbil per a realitzar la fotografia de la figura que el company de la parella trobi que és la definitiva. Cada un hauria de tenir al menys una fotografia.</p> <p>Una vegada tots han immortalitzat les seves figures, ens asseim en rotllana per dur a terme una petita assemblea comentant la sortida en general i convidant a que qui vulgui ens interpreti la seva figura a veure si els altres endevinen quina de les obres representa.</p>
EXPERIMENTACIÓ	
SESSIÓ 3	ATZAR
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions sorgides de l'atzar ❖ Aprofundir amb l'obra de Miró
CONTINGUTS	MÓN: Altres formes de crear a partir de l'atzar
	ART: Les formes de Miró
	TALLER: Dibuix a llapis i l'abstracció
DESCRIPCIÓ	Es projecten distintes obres pictòriques de Joan Miró (Annex 4) i se'ls demana què troben que tenen en comú, intentar conduir

	l'assemblea per donar èmfasi a les formes com introducció a l'activitat. En primer moment se'ls demana que, a llapis, provin de crear una obra amb les mateixes formes. Després se'ls dona la taula guia (Annex 5) i uns quants daus per taula. Cadascú a la seva làmina, haurà de llençar el dau i dibuixar el que correspongui a la taula guia amb el nombre obtingut per atzar. Al final de la classe posarem en comú totes les obres per observar les distintes representacions amb unes mateixes directrius.
SESSIÓ 4	PER PARELLES
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions a partir d'indicacions externes ❖ Aprofundir amb l'obra de Calder
CONTINGUTS	MÓN: Dictat d'imatges – interpretació oral
	ART: Les formes de Calder
	TALLER: Dibuix a llapis de colors
DESCRIPCIÓ	Es projecten distintes obres pictòriques d'Alexander Calder (Annex 6) i se'ls demana què troben que tenen en comú, intentar conduir l'assemblea per donar èmfasi a les formes i les semblances amb les obres contemplades en la sessió anterior, com introducció a l'activitat. Es distribuïran per parelles, un a la taula i l'altre a una altra taula on hi haurà una obra de Calder (Annex 7), aquest darrer l'haurà d'observar i anar a la taula del seu company i dictar-li oralment l'obra perquè la reproduïxi en llapis de colors. Al final de la classe posarem en comú totes les obres per observar les diferents interpretacions de cadascú.
SESSIÓ 5	MÚSICA 1
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions a partir del que ens transmet la música ❖ Experimentar amb l'obra de Calder
CONTINGUTS	MÓN: Què ens diu la música?
	ART: Figures geomètriques i equilibri - Calder
	TALLER: Construcció
DESCRIPCIÓ	Es projecten distintes obres escultòriques d'Alexander Calder (Annex 8) i se'ls demana què troben que tenen en comú, intentar conduir l'assemblea per donar èmfasi a les formes i la tècnica de

	<p>composició, com introducció a l'activitat. Es col·locarà cadascú al seu lloc i se'ls facilitaran cartrons, plàstics i filferro a més d'algunes tisores o estenalles. Cadascú haurà de crear la seva construcció amb el material que trobi a disposició seguint les directrius que han de col·locar en EQUILIBRI les formes que facin, les quals han de ser FIGURES GEOMÈTRIQUES. Tot això, es farà amb música ambient, a la meitat de la classe se'ls posarà música clàssica de caire més relaxant i lenta i a l'altre meitat d'estil més intens.</p>
SESSIÓ 6	MÚSICA 1 continuació
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions a partir del que ens transmet la música ❖ Experimentar amb el color de l'obra de Calder
CONTINGUTS	<p>MÓN: Què ens diu la música?</p> <p>ART: El color - Calder</p> <p>TALLER: Construcció</p>
DESCRIPCIÓ	<p>Es farà una senzilla i bàsica explicació de la teoria del color i tot seguit, amb la mateixa disposició de la sessió anterior i com a continuació de la mateixa, se'ls donaran pintures acríliques per tal de donar-li color a la producció. Al final de la classe posarem en comú totes les obres per observar si ha influenciat l'estil musical en les produccions.</p>
SESSIÓ 7	MÚSICA 2
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions a partir del que ens transmet la música ❖ Experimentar amb l'obra de Miró
CONTINGUTS	<p>MÓN: Què ens diu la música?</p> <p>ART: Homenatge a la dona - Miró</p> <p>TALLER: Modelatge</p>
DESCRIPCIÓ	<p>Es projecten distintes obres escultòriques de Joan Miró (Annex 9) i se'ls demana que troben que tenen en comú, intentar conduir l'assemblea per donar èmfasi a les formes i la tècnica de composició, com introducció a l'activitat. Es col·locarà cadascú al seu lloc i se'ls facilitarà, en la primera part de la sessió, plastilina i en la segona paper <i>mache</i> a tires. Cadascú haurà de fer el seu</p>

	<p>modelat a plastilina amb la directriu d'homenejar el col·lectiu de la DONA. Una vegada tenen la figura definitiva la fixaran amb la mescla de cola blanca i aigua i paper de diari. Tot això, es farà amb música ambient, a la meitat de la classe se'ls posarà música clàssica de caire més relaxant i lenta i a l'altre meitat d'estil més intens, girant la música per grup de la sessió anterior. Al final de la classe posarem en comú totes les obres per observar si ha influenciat l'estil musical en les produccions.</p>
SESSIÓ 8	MÚSICA 2 continuació
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer creacions a partir del que ens transmet la música ❖ Experimentar amb el color de l'obra de Miró
CONTINGUTS	MÓN: Què ens diu la música?
	ART: El color - Miró
	TALLER: Modelatge
DESCRIPCIÓ	<p>Es recordarà l'explicació de la teoria del color (Annex 10) i tot seguit, amb la mateixa disposició de la sessió anterior i com a continuació de la mateixa, se'ls donaran pintures acríliques par tal de donar-li color a la producció. Al final de la classe posarem en comú totes les obres per observar com ha influenciat l'estil musical en les produccions o en el seu desenvolupament, tenint també en compte com s'han sentit durant el procés, tant d'aquest sessió com la de construcció.</p>
PRODUCCIÓ	
SESSIÓ 9	POSADA EN COMÚ
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Fer un repàs i recopilació de la unitat didàctica ❖ Reflexionar sobre el que hem fet i què volem dir
CONTINGUTS	MÓN: Què volem dir?
	ART: Ser artista
	TALLER: Organització d'una exposició
DESCRIPCIÓ	<p>Es començarà la sessió distribuint totes les produccions de la unitat didàctica sobre una teulada i s'observaran individualment. Tot seguit es demanarà si es poden classificar d'alguna forma. Les classificacions possibles són moltes, donar espai pel que surti del</p>

	<p>grup-classe. A partir d'aquí s'explica que l'objectiu és organitzar una exposició i hem de decidir què volem dir. Una vegada han decidit quina classificació faran, amb els arguments pertinents i què volem dir a través d'ella, hauran de crear àmbits o espais que aniran casats a través d'un fil conductor o relat. Entre tots es decidiran les tasques necessàries per a dur a terme l'exposició i preparació prèvia i cadascú es posarà en marxa. A meitat de la classe es posarà en comú el que ha pensat cada grup per encaminar-ho tots en un mateix sentit.</p>
SESSIÓ 10	EXPOSICIÓ
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Experimentar ser artista ❖ Desenvolupar el sentit crític
CONTINGUTS	<p>MÓN: Sentit crític</p> <p>ART: Apreciar l'art</p> <p>TALLER: L'exposició</p>
DESCRIPCIÓ	<p>Es muntarà l'exposició que s'ha organitzat en la sessió anterior i es gaudirà dels visitants que contemples les obres, se'ls explicarà què pretenen amb el conjunt de l'exposició i amb les obres en particular i la relació que té amb els autor referents per tal de fer un tancament de la unitat didàctica.</p>

4. Conclusions

Com hem pogut veure en el tractament de l'art a les escoles i sobretot dels autors, es presenta una proposta didàctica que segueix els principis metodològics apropiats entenent que no pretenem formar artistes, sinó ampliar la capacitat perceptiva de la gent. La voluntat real del treball d'expressió artística a les escoles és donar una nova percepció del món i de la vida, donant a l'art la responsabilitat d'ensenyar-nos a mirar-lo. Com a mestres hem de tractar de donar un gran ventall d'eines i recursos i que cada infant els provi i experimenti per tal de trobar la seva pròpia forma de fer-los servir i de donar resposta al problemes que poden anar sorgint, donant la major importància als processos i no tan sols al producte final.

5. Bibliografia

- Arnheim, R. (1969). *El pensamiento visual*. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Azar, H. (1988). *Como acercarse al teatro*. México. Plaza y Valdés.
- Badillo, E., Edo, M. (2007). *Orientaciones didácticas para el taller de arte y geometría III: líneas (1d), polígonos y otras figuras geométricas planas (2D)*.
- Betrán, M. (2017). *El dibujo y la ilustración como motores del desarrollo creativo y emocional en el aula de plástica*. TFG, Huesca: Universidad Internacional de La Rioja.
- Bray, S. (2001). “L’educació inclusiva: definició, context i motius” a *Suports*, vol 5. N°1 p. 18-25.
- Brotons, M. (2000). *Escultures de Palma*. Palma: Editorial el Far de les crestes.
- Caravaca, S. (2018). *Pequeños pintores en acción: Joan Miró, Pablo Picasso, Salvador Dalí, Wassily Kandisky*. Murcia: Consejería de Educación, Juventud y Deportes.
- Codinachs, M. (2015). *Teatre de màscares a Catalunya a la segona meitat del segle XX. Vinculació entre creació i formació*. Treball de recerca, Barcelona.
- Comas, F., Miró, M.I. (2009). “El testimoni de Rosa Roig, un exemple de renovació pedagògica a les escoles normals del primer terç del segle XX” a *Educació i Història: Revista d’Història de l’Educació*, n°14, p. 197-227.
- Cuadrillero, L. (2019). *Propuesta de educación artística a través de dos artistas contemporáneos*. TFG, Valladolid: Universidad de Valladolid.
- Currículum d’Educació Artística de les Illes Balears
- Domingo, M.A. (2015). “Artistes de la segona part del segle XX que han incorporat la ceràmica com a mitjà d’expressió: Picasso, Miró, Chillida, Tàpies i Barceló” a *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, vol. 66, n° 3, p. 1-62.
- Domínguez, M. (2018). *La maleta de la mar*. TFG, Barcelona: Universitat Jaume I.

- Font, S. (2008). “Didarco’Al: un proyecto de didáctica del arte contemporáneo” a *Estudios sobre Educación, 14*, p. 141-161. Navarra: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra.
- González, R., Moleón, M.A., González, C. (2010). I Congreso Internacional. Arte, Ilustración y Cultura Visual en Educación Infantil y Primaria: construcción de identidades. Granada: EGM publicidad.
- Hortin, J.A. (1980). *Visual literacy—the theoretical foundations: an investigation of the research, practices, and theories. (Doctoral dissertation)*, Northern Illinois University.
- Ilundain-Iribarren, I. (2014). *Propuesta educativa para trabajar la figura humana en Educación Infantil mediante la escultura*. TFG, Pamplona: Universidad Internacional de La Rioja.
- Jaume, M., Berbel, N. (2016). “El arte moderno como material pedagógico” a *Revista de Educação e Humanidades*, (10), p. 127-136.
- Jones, R., Wyse, D. (2005). *Creativity in the primary curriculum*. London. David Fulton Publishers.
- Larrosa, P., Andrade, E. (2018). *Alfabetización visual en el aula por medio del juego*. Informe para optar a título de Profesora de Artes Visuales y al grado de Licenciada en Educación, Chile: Universidad Austral de Chile.
- Llobet, C. (2016). *Observar y sentir para poder crear en Educación Infantil*. TFG, Barcelona: Universidad Internacional de La Rioja.
- López, A. (2020). *La expresión plástica en el aula de primaria a través de Joan Miró*. TFG, Cantabria: Universidad de Cantabria.
- Lozano, D. (2016). *Artes plásticas en la educación: un proyecto de investigación tridimensional*. TFG, Cantabria: Universidad de Cantabria.
- Madrid, D., Mayorga, M.J., Pascual, M.R. (s.d.). *Aprendemos con Miró. Proyectando una escuela para todos y con todos*. Málaga: Universidad de Málaga.

Martín, L. (2009). “Tres caixes plenes d'art: Tàpies, Miró i Picasso” a Reire, *Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 3 (2), p. 83-97.

Mercado, L. (2020). *Les dificultats de l'educació a distància*. TFM, Catalunya: Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

Ortells, A. (2019). *Enseñanza de la lengua y la cultura españolas en Educación infantil a través del arte de Joan Miró*. TFM, Jaén: Universidad de Jaén.

París-Romia, G. (2019). “El artista residente en la escuela como agente de cambio en las estrategias de aprendizaje” a *Arte, Individuo y Sociedad*, 31(4), p. 951-968.

Pineda, R. (2017). *El procés d'adquisició de la noció de volum*. Tesi doctoral, Barcelona: Universitat de Barcelona.

Piquín, R. (2000). “El arte se lee, se ve y se oye: Animaciones en la escuela” a *Educación y Biblioteca*, 114, p. 50-53.

Suárez, M. (2004). “El servei pedagògic del MAMT: una eina per a les escoles” a *Kesse*, nº36. p. 7-9.

Suárez, M., Ayxendri, R. (2008). “El museu a disposició de l'escola” a *Comunicació Educativa*, nº21, p. 55-60.

Tarruella, R. (2008). *Algunes pautes didàctiques de l'educació visual i plàstica a PRIMÀRIA*. Barcelona

Wikiart. Alexander Calder: Obras. <https://www.wikiart.org/es/alexander-calder/all-works#!#filterName:all-paintings-chronologically,resultType:masonry>

6. Annexes

Annex 1: Quadern d'observacions

	Demostra interès per l'activitat	Demostra respecte pel material	Demostra respecte cap els companys i companyes	Aporta estratègies per a resoldre els problemes que puguin sorgir	Accepta les estratègies dels companys i companyes
Nom 1					
Observacions					
Nom 2					
Observacions					
Nom 3					
Observacions					

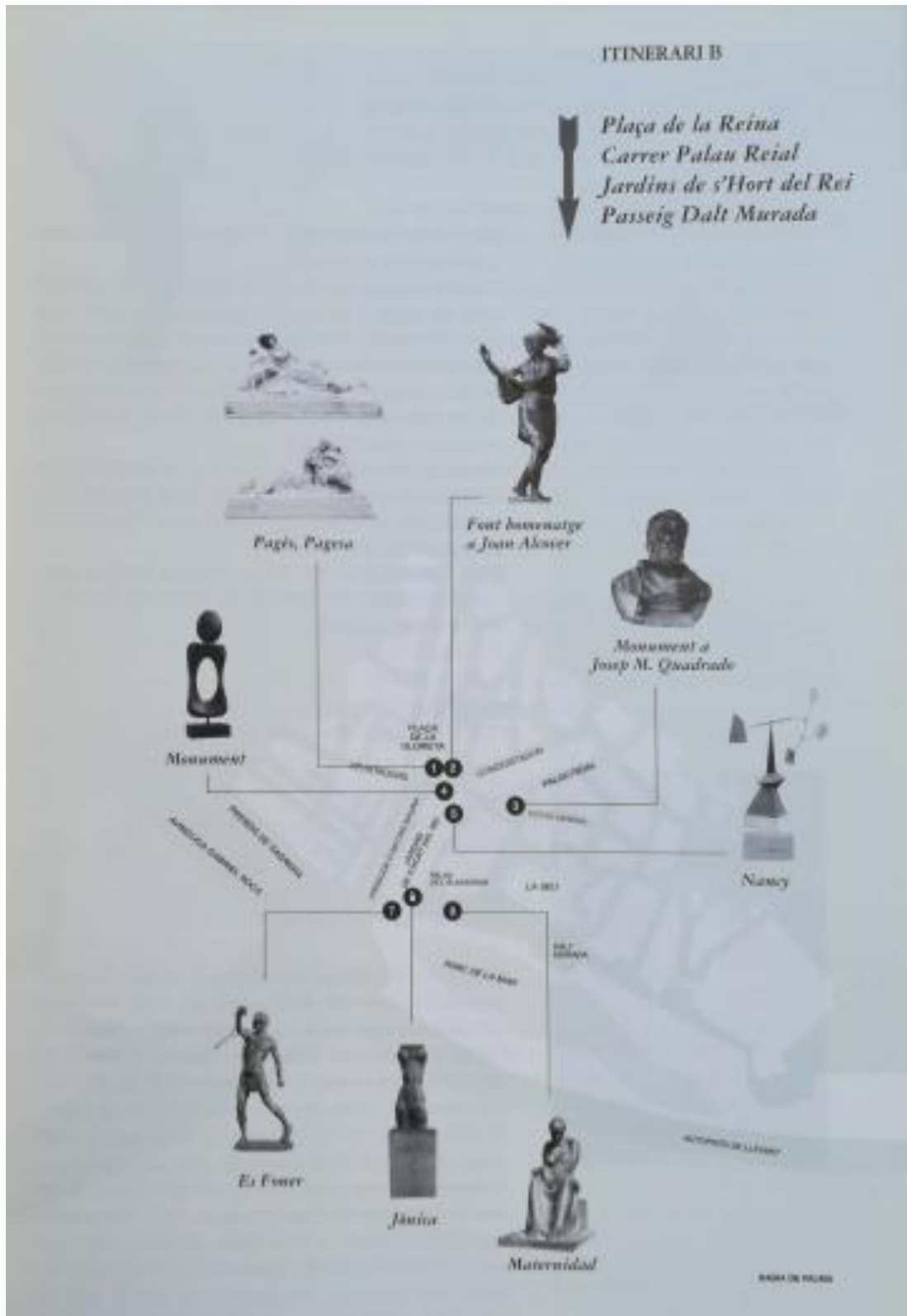
[Torna al document](#)

Annex 2: Graella avaluació Portfoli

ASPECTES	INCOMPLET	JUST	BÉ	EXCEL·LENT	TOTAL
PRESENTACIÓ	Presentació pobre que dificulta la navegació, comprensió i lectura. Sense registres gràfics.	Presentació amb una descripció correcte dels continguts treballats.	Bona presentació, organització i descripció del portfoli.	Excel·lent presentació integrant els continguts, objectius i estructura del portfoli amb molt bona organització.	
EVIDÈNCIES CONTINGUTS	No són prou clars ni rellevants.	Contingut massa dispers i manca d'evidències en alguns apartats.	Les evidències i continguts presentats són correctes i rellevants.	Són molt clars, precisos i significatius.	
REFLEXIONS	No hi ha justificació ni reflexió. Es fa només una descripció de les sessions com observador.	Reflexió i justificació insuficient. Es descriu alguna opinió d'alguna sessió.	Les opinions i justificacions estan ben documentades i argumentades.	Excel·lent argumentació, justificació i autoreflexió sobre el propi aprenentatge, a partir dels continguts treballats.	
ORGANITZACIÓ APARENÇA	No hi ha una bona organització ni aparença. Es barregen els temes.	Organització poc clara i amb una aparença una mica confosa.	Força ben organitzat amb exemples.	L'organització, l'aparença i els exemples han estat molt ben explicats.	
CONCLUSIONS DESENVOLUPAMENT PERSONAL	Les conclusions són poc clares, no demostren un creixement personal en vers els continguts treballats.	Conclusions més o menys clares, demostren cert creixement personal en vers els continguts treballats.	Conclusions força clares, demostren un creixement personal en vers els continguts treballats	Conclusions molt clares, demostren un bon creixement personal en vers els continguts treballats	
VALORACIÓ GLOBAL					

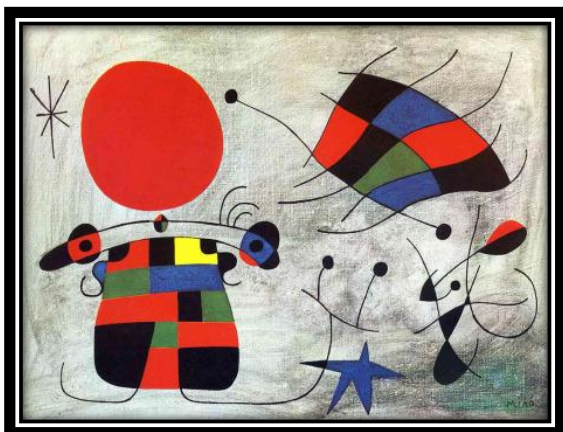
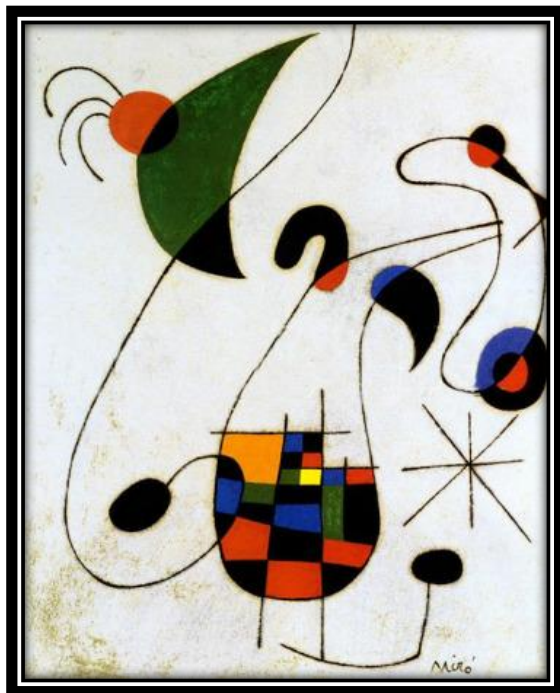
[Torna al document](#)

Annex 3: Itinerari

[Torna al document](#)

Annex 4: Imatges Miró

[Torna al document](#)

Annex 5: Graelles d'atzar

Miro Fantasy Skyscapes

Joan Miró lived from 1893-1983.

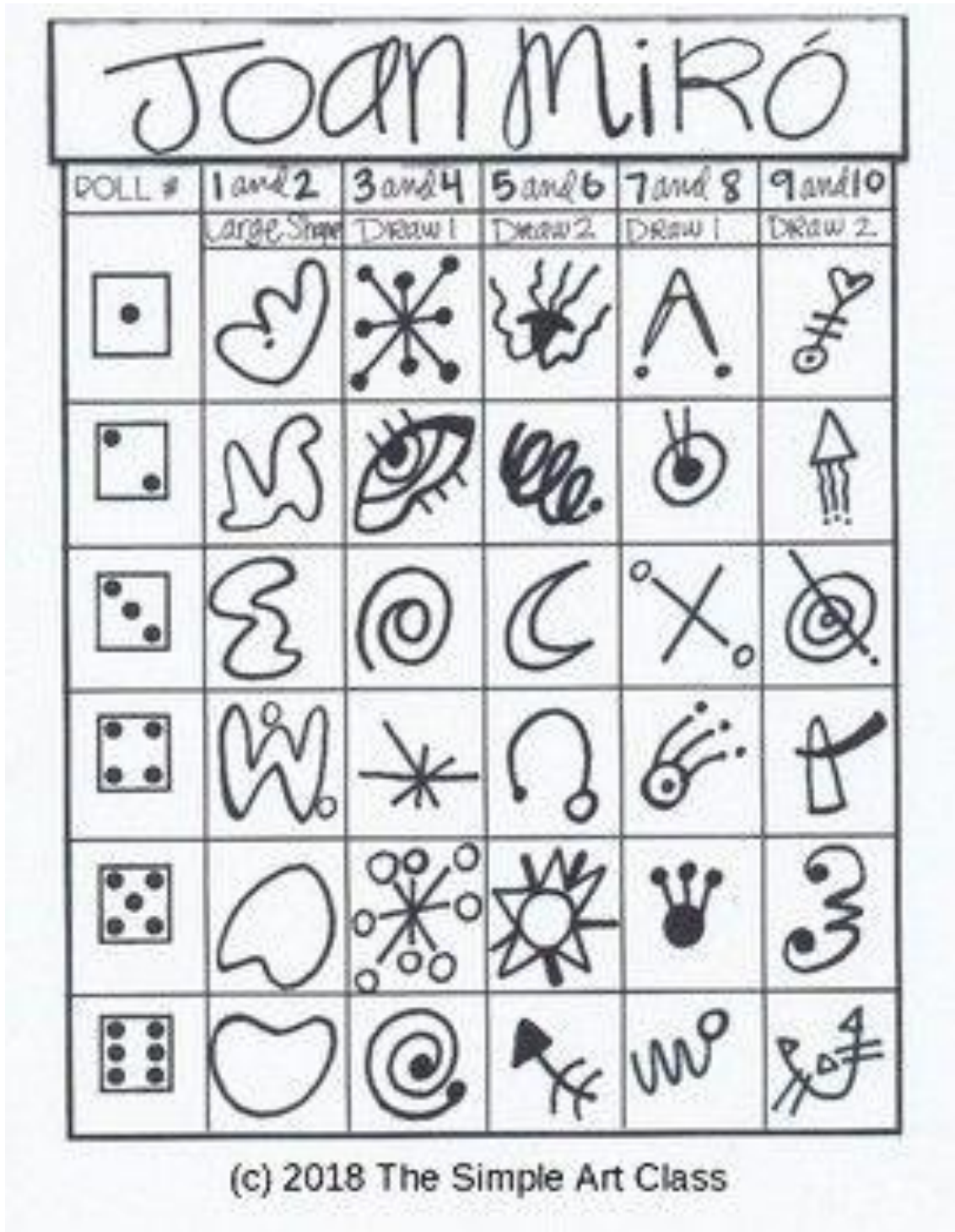
He was a Surrealist painter. He tried not to think too much about what the picture would look like, instead, let emotions and imagination take over. Follow the directions below to create your own surrealist skyscapes.

	1st Roll	2nd Roll	3rd Roll	4th Roll	5th Roll	6th Roll
	Large Shape	Star	Shape	Line	Things that Fly	Just for Fun
1						
2						
3						
4						
5						
6						

- ⊗ Roll the dice and pick a large shape to add to your paper. Draw it BIG.
- ⊗ Add 3 horizontal and 3 vertical lines intersecting the large shape.
- ⊗ Add 1-5 of each of the shapes you land on in the next 4 rolls.
- ⊗ Add 4-6 more shapes that you wish you had rolled.

www.expressivemonkey.com

<https://www.pinterest.es/pin/492722015485848749/>

<https://www.pinterest.es/pin/501307002276265491/>

Roll-a-Miro

DIRECTIONS: Roll one die. Draw the "Body Shape" shown under the number rolled. Be sure to draw it large, but leave room for the head. Roll again and add the "Head Shape" shown under the number rolled. Continue rolling and adding the eyes and nose. Roll again for "Shapes to Add" and again for "Lines to Add." Optional: Roll once more for "Shapes to Add" and again add the shape under the number shown. Do the same for "Lines to Add" if desired.

NOTE: If you roll a six, then you can choose from 1-5 on the roll, or draw what you see.

Body Shape						Roller's Choice
Head Shape						Roller's Choice
Eyes (1 or 2)						Roller's Choice
Nose						Roller's Choice
*Shapes to Add	 "Triangle"	 "Star"	 "Square"	 "Moon"	 "Leaf"	Roller's Choice
*Lines to Add						Roller's Choice

- "Shapes to Add" and "Lines to Add"
 - may add up to 5 in a variety of sizes (large, small, thick, thin);
 - may overlap or be inside or outside the figures;
 - may form other body parts like a mouth, a neck, arms, legs, etc.

<https://www.pinterest.es/pin/392587292500348059/>

Roll-a-Miró Game

Instructions: Each player takes turns rolling one dice. They will create artwork by adding the Characteristic related to the number that they roll. If they roll a number and have already used that characteristic, then they have to pass to the next player. The game continues until someone completes their creature or until they fill their page.

Number Rolled	1	2	3	4	5	6
Characteristics						
Body Shape						
Head Shape						
Eyes (1 or 2)						
Nose						
*Shapes to Add						
*Lines to Add						
Color Scheme	Black, Red, Yellow, Blue	Black, Red, Blue, Green	Black, Blue, Yellow, Purple	Black, Blue, Green, Yellow	Black, Red, Yellow, Orange	Black, Orange, Blue, Green

** Shapes to Add and lines to Add:

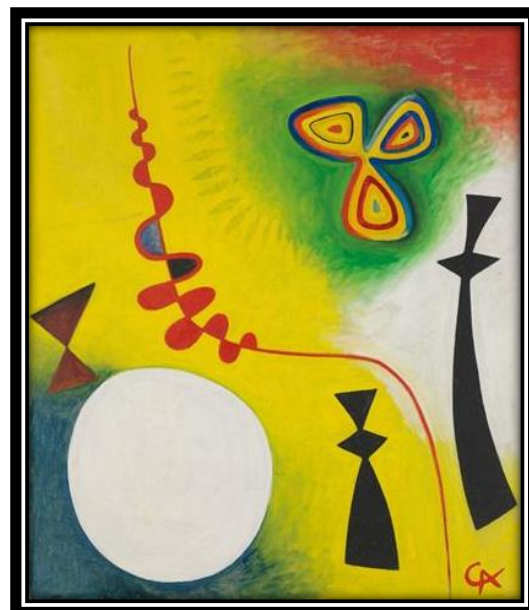
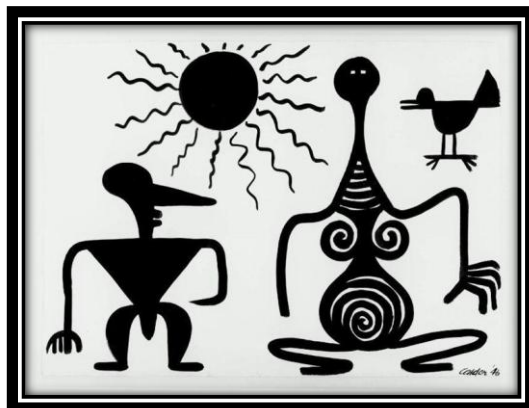
- May add up to 3 in a variety of sizes (large, small, thick, thin)
- May overlap or be inside or outside the figure
- May form other body parts like a mouth, a neck, arms, legs, etc.

Kimigooding, Miro-lesson dicegame

<https://www.pinterest.es/pin/384072674473826072/>

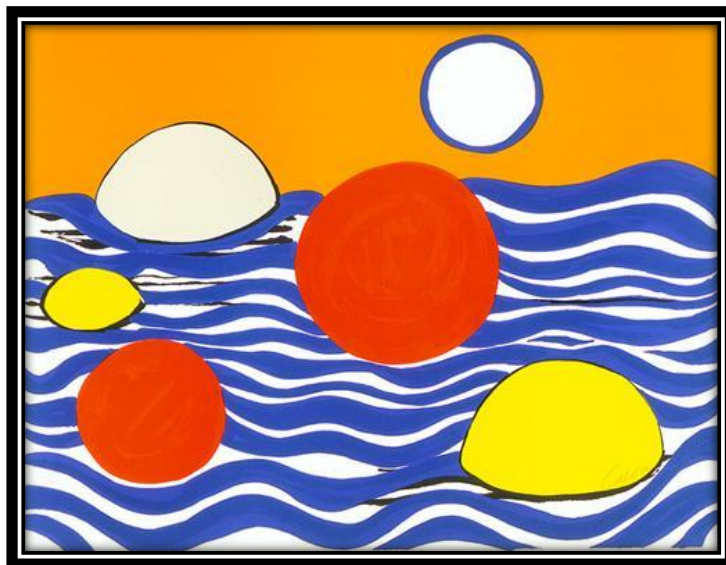
[Torna al document](#)

Annex 6: Imatges Calder

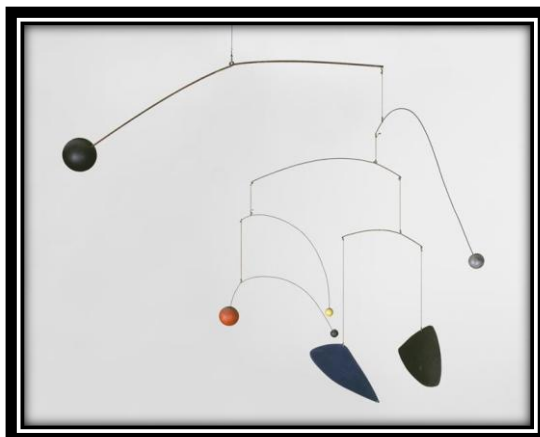
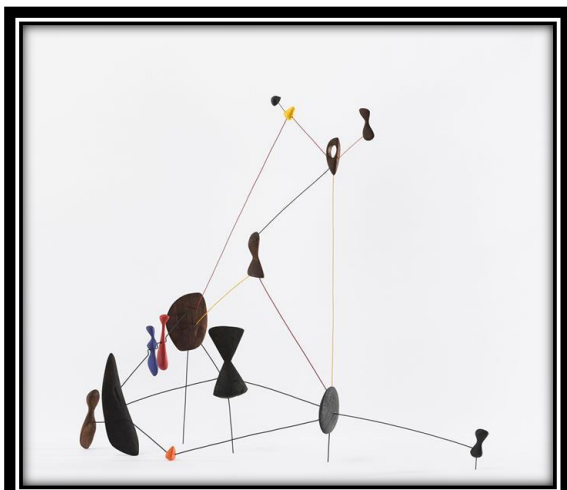
[Torna al document](#)

Annex 7: Mostra Calder

[Torna al document](#)

Annex 8: Escultures Calder

[Torna al document](#)

Annex 9: Escultures de Miró

[Torna al document](#)

Annex 10: Teoría del color

[Torna al document](#)